

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Demokrasi yalnızca bir yönetim biçimi değil; egemenliğin kaynağının halk olduğu fikrine dayanan tarihsel ve ahlaki bir iddiadır. Modern siyasal düşüncede meşruiyet halka dayanır, temsiliyet ise bu rızanın kurumsallaşmış biçimidir. Seçilmiş temsilciye yönelik her müdahale, yalnızca bir bireyin değil; onu seçen yurttaşların kolektif iradesinin de sınırlandırılması anlamına gelir.

Hukuk devleti ilkesi, siyasal çoğunluğun dahi temel hak ve özgürlükleri keyfi biçimde ortadan kaldıramayacağını ifade eder. Yasama dokunulmazlığı da bu bağlamda kişisel bir imtiyaz değil; halk iradesinin kesintisiz temsilini güvence altına alan anayasal bir araçtır. Bu araç, demokrasinin çoğunlukçu değil çoğulcu karakterini korumayı amaçlar. Zira çoğulculuk; farklı kimliklerin, düşüncelerin ve siyasal taleplerin aynı çatı altında eşit ve barışçı bir biçimde var olabilmesini gerektirir.

Temsilin askıya alınması, siyasal alanın daraltılması ve seçilmişlerin dokunulmazlıklarının kaldırılması; yalnızca hukuki değil aynı zamanda etik bir sorundur. Çünkü demokrasi, farklı olanı bastırarak değil, tanıyarak ve müzakere ederek güçlenir. Devletin “güvenlik gerekçeleri” ile temel haklar arasındaki denge; ancak hukukla, ölçülülükle ve hesap verebilirlikle sağlanabilir.

Bu çerçevede kamuoyunda “2 Mart Darbesi” olarak anılan ve 2 Mart 1994 tarihinde başlayan süreç; o dönem Demokrasi Partisi (DEP) genel başkanı ve milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması ve devamında gözaltına alınmalarıyla Türkiye demokrasi tarihinde derin bir kırılma yaratmıştır.

2 Mart 1994’te DEP Genel Başkanı ve Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Muş Milletvekili Sırrı Sakık ve Şırnak Bağımsız Milletvekili Mahmut Alınak’ın dokunulmazlıkları TBMM Genel Kurulu’nda kaldırılmış; akabinde milletvekilleri karar henüz resmi gazetede yayımlanmadan, itiraz haklarını dahi kullanamadan hatta meclis genel kurulundaki savunmalarını tamamlayamadan gözaltına alınarak tutuklanmıştır. Anayasa Mahkemesi’nin DEP’in kapatılmasına ilişkin gerekçeli kararı açıklandıktan sonra Şırnak Milletvekili Selim Sadak ve Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş da gözaltına alınarak hapsedilmiştir.

Sürecin öncesinde dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş ve dönemin Başbakanı Tansu Çiller tarafından yapılan açıklamalar; yasama organının bağımsızlığı, yargının tarafsızlığı ve kuvvetler ayrılığı ilkesi bakımından tartışmalara yol açmıştır.

1990'lı yıllar boyunca Olağanüstü Hal uygulamaları kapsamında köy boşaltmaları, zorunlu göçler ve faili meçhul cinayetler yaşanmış; geniş bir toplumsal kesim yerinden edilmiş ve adalet arayışı uzun yıllara yayılmıştır. Bu dönemde siyasal temsil alanının daralmasıyla bölgedeki hak ihlalleri arasında tarihsel ve sosyolojik bir bağ bulunduğu yönünde güçlü değerlendirmeler yapılmaktadır. Temsil edilme imkânının zayıflatılması; toplumsal sorunların demokratik kanallardan ifade edilmesini güçleştirmiş, siyasal sistem ile toplum arasındaki güven ilişkisini aşındırmıştır.

2016 yılında Halkların Demokratik Partisi (HDP) milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması; 4 Kasım 2016 tarihinden itibaren HDP Eş Genel Başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ başta olmak üzere çok sayıda milletvekilinin tutuklanması; ayrıca seçilmiş belediye başkanlarının görevden alınarak yerlerine kayyum atanması, yerel demokrasi ve seçme-seçilme hakkı bakımından yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Kayyum uygulamaları, temsilin yerel düzeyde kesintiye uğraması anlamına gelmiş; seçilmiş ile seçen arasındaki siyasal bağın idari tasarruflarla zayıflatılması yönünde eleştirilere konu olmuştur. Sonuç olarak; demokrasi geçmişle yüzleşme cesareti gösterdiği ölçüde güçlenir. Yasama dokunulmazlığı, yerelin temsiliyeti ve adil yargılanma ilkesi; yalnızca hukuki düzenlemeler değil, demokratik varoluşun temel sütunlarıdır.

Anayasa'nın 98'inci ve TBMM İçtüzüğü'nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılması; hem tarihsel sorumluluğun yerine getirilmesi hem de geleceğe yönelik güçlü demokratik güvencelerin tesis edilmesi bakımından zorunludur.02.03.2026

Ayşegül Doğan

Şırnak Milletvekili

GEREKÇE

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, devleti insan haklarına saygılı, adalet anlayışına dayanan bir cumhuriyet olarak tanımlar ve egemenliğin halkta olduğunu vurgular. Devletin, cumhuriyet ve demokrasiyi koruma yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak tarihsel ve güncel uygulamalar, Kürt halkının seçilmiş temsilcilerinin siyasi ve hukuki haklarının sistematik olarak engellendiğini, demokratik kurumların baskı altında olduğunu göstermektedir. Bu durum, sadece anayasal yükümlülüklerin ihlali değil, aynı zamanda demokratik, sosyolojik ve tarihsel olarak da ciddi bir sorun teşkil etmektedir.

Modern siyaset bağlamında, egemenliğin halka ait olması ve hukukun üstünlüğünün korunması, demokratik toplumun temel ilkelerindedir. Devletin görevi bireylerin temel haklarını ve özgürlüklerini güvence altına almaktır. Bu aynı zamanda toplumsal eşitliği ve her bireyin siyasi temsilde eşit haklara sahip olması ilkesine dayanır. Bu bağlamda, Kürt halkının temsilinin sistematik olarak engellenmesi hem adalet hem de hukukun üstünlüğü ilkeleri açısından ciddi bir ihaldir. Sosyolojik olarak, siyasetten dışlanma toplumsal bütünleşmeyi zayıflatır. Demokratik sistemin meşruiyeti, halkın katılımı ve temsil hakkı ile doğrudan bağlantılıdır. Seçilmişlerin temsiliyet haklarının gaspı demokratik kültürü zayıflatmaktadır.

Siyasal olarak çoğulcu demokrasi ve farklı kimliklerin korunması modern demokratik teorilerin temelidir. Çoğulculuk yalnızca çoğunluğun değil, farklılıkların da siyasi alanda temsil edilmesini ve haklarının korunmasını gerektirir.

1994 yılında halk tarafından seçilen Kürt siyasetçiler Leyla Zana, Orhan Doğan, Ahmet Türk, Hatip Dicle, Sırrı Sakık, Selim Sadak, Sedat Yurtdaş ve Mahmut Alınak'ın dokunulmazlıkları kaldırılarak gözaltına alınmış; Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) tarafından hukuk dışı bir şekilde "vatan hainliğiyle" suçlanıp, idamla yargılanarak ağır hapis cezalarına çarptırılmıştır. Mensubu oldukları Halkın Emek Partisi (HEP) ve Demokrasi Partisi (DEP) Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. 2 Mart 1994 tarihinde Orhan Doğan ve Hatip Dicle'nin TBMM çıkışında sivil polislerce gözaltına alınması, demokrasi ve hukuka yönelik açık bir darbe olarak tarihe geçmiştir.

Siyasi gerekçelerle 10,5 yıl hapiste tutulan milletvekilleri Leyla Zana, Hatip Dicle, Orhan Doğan ve Selim Sadak AIHM kararlarına rağmen serbest bırakılmamış, tahliye edildikten sonra da siyaset yapma hakları veto edilerek engellenmiştir.

2016 yılında Meclis'te üçüncü büyük parti grubu olan Halkların Demokratik Partisi (HDP) milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılmış; Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ dahil çok sayıda milletvekili gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. "Kobani Kumpas Davası" adıyla bilinen süreçte, milletvekilleri ağır cezalar almış ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına rağmen özgürlüklerine kavuşamamışlardır.

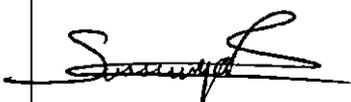
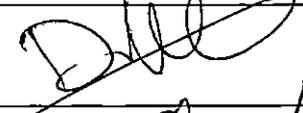
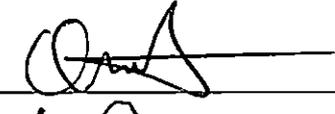
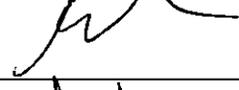
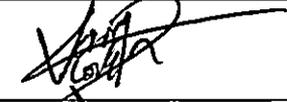
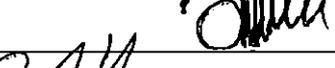
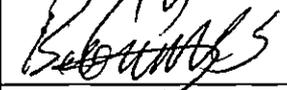
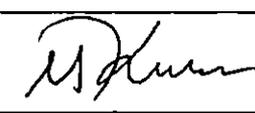
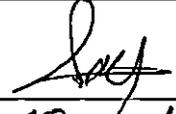
Yerel yönetimlerde de halkın iradesi sistematik olarak gasp edilmiştir. 647 Sayılı OHAL KHK'sıyla çok sayıda seçilmiş belediye başkanı görevden alınmış ve yerine kayyumlar atanmıştır.

Uluslararası hukuk bağlamında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ve evrensel insan hakları normları, devletin sadece kendi anayasasına değil, uluslararası hukuka da uyması gerektiğini hatırlatmaktadır. Türkiye'de 1994 ve 2016 örnekleri, devletin bu ilkeyi ihlal ettiğini ortaya koymaktadır.

Bu süreçler, Kürt halkının demokratik temsiline yönelik ciddi ve sistemli bir engeli göstermektedir. Siyasi ve hukuki hakların hem parlamentoda hem yerel yönetimlerde ihlal edilmesi, demokrasiyi, hukuku ve insan haklarını zedelemekte, barış ve kardeşlik hedeflerini engellemektedir.

Öte yandan, sosyolojik olarak toplumsal güveni sarsmakta; felsefi ve etik açıdan ise devlet, bireylerin özgürlük ve eşitliğini güvence altına alma sorumluluğunu yerine getirmemektedir.

Kürt halkının temsil haklarının ihlal nedenlerini ortaya çıkarmak, sorumluları belirlemek ve benzer darbe uygulamalarını önleyecek mekanizmaları oluşturmak ve bu yönde çözüm önerileri geliştirmek parlamentonun en asli görevlerinden biridir. 1994–2026 yılları arasında başta Kürt siyasetçiler olmak üzere seçilmişlere yönelik gözaltı, tutuklama ve parti kapatma uygulamalarını, yerel yönetimlerde halk iradesinin gasp edilmesini, mevzuat ve uygulamaların anayasa ve uluslararası hukuk açısından değerlendirilerek, parlamentoda ciddiyetle ele alınması ve araştırılması, nedenlerinin ve sorumlularının açıklıkla ortaya konulması; öncelikle demokrasi ve insan haklarını koruma ve yaşatma yükümlülüğünün bir gereği ve acil bir ihtiyacıdır.

1	SÜMEYYE BOZ ÇAKI	MUŞ	
2	AYTEN KORDU	TUNCELİ	
3	SERHAT EREN	DİYARBAKIR	
4	DİLAN KUNT AYAN	ŞANLIURFA	
5	GÜLCAN KAÇMAZ SAYYİĞİT	VAN	
6	NEVROZ UYSAL ASLAN	ŞIRNAK	
7	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	
8	ADALET KAYA	DİYARBAKIR	
9	VEZİR COŞKUN PARLAK	HAKKARİ	
10	ALİ BOZAN	MERSİN	
11	SALİHE AYDENİZ	MARDİN	
12	GÜLDEREN VARLI	VAN	
13	BERİTAN GÜNEŞ ALTIN	MARDİN	
14	BERDAN ÖZTÜRK	DİYARBAKIR	
15	ZEYNEP ODUNCU KUTEVİ	BATMAN	
16	CENGİZ ÇİÇEK	İSTANBUL	
17	MEHMET KAMAÇ	DİYARBAKIR	
18	SABAHAT ERDOĞAN SARITAŞ	SİİRT	
19	GEORGE ASLAN	MARDİN	
20	MEHMET ZEKİ İRMEZ	ŞIRNAK	